

Zale
100
LET ŽIVLJENJA
PODJETJA

Zale
100
LET ŽIVLJENJA
PODJETJA

Zale

Žale, d.o.o.
Med hmeljniki 2
1000 Ljubljana
www.zale.si

ŽALE

100 LET
ŽIVLJENJA
PODJETJA

Lele

100

LET ŽIVLJENJA
PODJETJA

Predgovor

Pokopališka dejavnost oziroma vzdrževanje pokopališč je bilo pred več kot 100 leti, okoli leta 1900, v cerkvenih, pogrebna pa v zasebnih rokah. Zasebna pogrebna podjetja so prevoze in pogrebe v Ljubljani takrat opravljala na podlagi dovoljenja deželne vlade. Ker pa občani in občina z njihovim delom niso bili zadovoljni, saj so stremela le k dobičku, je mesto Ljubljana sklenilo, da bo zaščitilo meščane in javni interes tako, da bo ustanovilo svoj mestni pogrebni zavod.

Zaradi tega je ljubljanski občinski svet 13. junija 1913 pri kranjski deželni vladi vložil prošnjo za podelitev koncesije, da bi pogrebno obrt lahko opravljala tudi občina. Deželna vlada je prošnji ugodila 27. oktobra 1913, ko je Mestni občini ljubljanski izdala koncesijo za opravljanje pogrebne dejavnosti. Mestni pogrebni zavod je začel poslovati 1. avgusta 1914, kar pomeni, da od tega prelomnega trenutka mineva natanko 100 let.

Pogled na pokopališča se je v teh 100 letih zelo spremenil. Ljudje so se znebili negativnih predsodkov in so jih začeli množično obiskovati. V Ljubljani tretjina obiskovalcev pokopališče obišče enkrat na teden, tretjina pa enkrat na mesec. Tistih, ki pokopališče obiščejo le na dan spomina na mrtve, je le nekaj odstotkov. Prav zato so bila v zadnjih desetletjih prizadevanja podjetja Žale usmerjena v ozaveščanje javnosti o širšem pomenu pokopališč. Tudi s pomočjo mednarodnega Združenja pomembnih evropskih pokopališč ASCE, v katerem smo ves čas aktivno delovali.

Na ta način tudi širša družba počasi spoznava, da pokopališča niso več zgolj ograjeni prostori,

namenjeni pokopavanju in spominu na umrle, pač pa mnogo več – so tudi kulturna dediščina, parki in turistične znamenitosti. Skratka, so prostori, kjer se povezujejo in prepletajo sedanost in preteklost, umetnost in narava. Poleg zgodb navadnih ljudi pripovedujejo tudi zgodbo o odnosu mesta do kulture, do zgodovine, do vsega, kar je lepo. Nadalje pripovedujejo zgodbo o slovenstvu, saj so tu svoj zadnji počitek našle številne znane osebnosti, velikani naše zgodovine: pesniki, pisatelji, kiparji, slikarji, skladatelji, arhitekti, igralci, inženirji, politiki, športniki itd. Prav tako je na njem veliko pokopališč iz I. in II. svetovne vojne. Posebno smo ponosni na Plečnikove Žale, ki so edini tourstni objekt v Evropi, ki mu je bil leta 2007 podeljen znak evropske dediščine. So zagotovo najizvirnejša rešitev pokopališke arhitekture 20. stoletja in jih v strokovni in širši javnosti občudujejo po vsem svetu. V njihovo urejanje in vzdrževanje v podjetju Žale že leta vlagamo veliko lastnih sredstev in truda.

V vsakem mestu je treba obiskati vsaj dva kraja: tržnico in pokopališče. Tržnica odraža sedanji utrip mesta, pokopališče pa sedanjega in preteklega. V prostorskem pogledu je omrežje javnih pokopaliških parkov del zelenih površin posameznega mesta. V organizacijskem pogledu koncept pomeni postopni prehod na mestna pokopališča, ki jih prebivalci izbirajo glede na značilnosti, kvalitete, posebnosti posamezne lokacije in vsaj v pretežni meri ne več glede na teritorialno pripadnost. Takšno je npr. pokopališče Žale, ki je dejansko eden največjih ljubljanskih parkov in hkrati muzej na prostem. Ker so kulturne poti na pokopališčih katalizator

Naše poslanstvo, na katerega smo zelo ponosni, je zagotavljati prebivalcem MOL gospodarsko javno službo pogrebne in pokopališke dejavnosti ter jo dopolnjevati s tržno, pri tem pa varovati okolje in kulturno dediščino ter delovati kot družbeno odgovorno podjetje. Na ta način dosegamo zadovoljstvo naročnikov in uporabnikov naših storitev, zaposlenih, lastnika in širše javnosti.

lokalnega razvoja turizma, si že nekaj let prizadevamo tudi za vključitev pokopališč v turistično ponudbo mest. V okviru ASCE deluje Pot evropskih pokopališč (European Cemeteries Route). Predstavlja novost v turistični ponudbi in ima velik razvojni potencial.

Tekom let smo spoznali, da je poslovna uspešnost podjetja tesno povezana z zaposlenimi: s skrbjo za dobre odnose med zaposlenimi, za izboljšanje delovnih pogojev, za sodelovanje s sindikatom, svetom delavcev in vsemi zaposlenimi. Vse to negujemo ter dopolnjujemo in nadgrajujemo še z učinkovitimi in odgovornimi odnosi med direktorjem, nadzornim svetom in lastniki.

Veliko pozornost posvečamo spoštovanju pokojnikov in njihovih svojcev, ohranitvi naravnega človekovega okolja in območij oblikovane narave, varovanju pokopališč kot kulturno-zgodovinskih spomeniških območij, zagotavljanju in stalnemu izboljševanju kakovosti naših storitev, odnosu do strank in

obiskovalcev pokopališč, razvoju dejavnosti ter obvladovanju celotnega procesa poslovanja.

Pogrebne in pokopališke storitve opravljamo na visokem nivoju kakovosti ter pri tem izvajamo koncept »vse na enem mestu«, ki uporabnikom prihrani nepotrebne poti in izgubo časa. Vzdrževanje pokopališč izvajamo v skladu s programom vzdrževanja in pri tem zagotavljamo enak standard na vseh pokopališčih, ne glede na velikost, oddaljenost ali lastništvo posameznega pokopališča. Ker izgubo v gospodarski javni službi pokrivamo iz dobička tržnih dejavnosti, naročniki in uporabniki naših storitev ne občutijo možnih posledic negativnega poslovanja gospodarske javne službe.

Predusem pa si na vse te načine prizadevamo ohranjati živo tisto, kar ne sme nikoli potoniti v pozabo.

Mag. Robert Martinčič
direktor družbe

Foto: Stane Jeršič

V tem hitrem in nepopustljivem tempu življenja so le redki trenutki in kraji, kamor se lahko v tišini umaknemo od vsakdana in se prepustimo mislim ... ali spominom. Ljubljanske Žale, zelena oaza miru sredi mesta, so eden takšnih spokojnih koticov.

S pridihom Plečnikove genialne preprostosti, z bogatimi arhitekturnimi in kiparskimi umetninami ter s pestro in estetsko floro, ki pritegne pozornost v vseh letnih časih, so eno najlepših evropskih pokopališč in del pomembne slovenske in evropske kulturne dediščine.

V Mestni občini Ljubljana smo na vse mednarodne certifikate in priznanja, ki jih podjetje Žale, d. o. o. redno prejema, izredno ponosni. Dobro se zavedamo, da so zanje v prvi vrsti zaslužni ljudje. Ljudje so tisti, ki so že pred stoletjem prepoznali višji javni interes v opravljanju pokopališke in pogrebne dejavnosti in ki podjetju dan za dnem dajejo življenjsko energijo. Zaradi zaposlenih, ki dihajo skupaj z

zgodovino, okolico in pomenom svojega podjetja, je to danes napredno, vizionarsko ter družbeno in okoljsko odgovorno.

Od leta 1914 smo skupaj prehodili dolgo pot, uvedli neštete novosti, tudi med prvimi na svetu, v interesu vseh občanov skrbeli za kulturno, zgodovinsko in naravno bogastvo sredi prestolnice ter ga spremenili v edinstven muzej na prostem. Verjamem, da se tako Ljubljančani kot obiskovalci v njem radi sprehajajo in srečujejo; tudi sam se jim z veseljem pridružim, saj so Žale eden izmed tistih parkov, ki so mi osebno najbolj pri srcu.

100 let je le majhen delček večnosti, a dovolj velik in pomemben, da izdaja pravi odnos družbe do spomina na pokojne: skrb, spoštovanje ter občutek za lepoto in harmonijo.

Zoran Janković
Župan Mestne občine Ljubljana

BOLJ ŽIVE
KOT KDAJKOLI
PREJ

100 LET PIONIRSTVA

Ta visoka, okrogla obletnica obstoja že sama po sebi zgovorno priča o vseh preživetih zgodovinskih prelomnicah, obeh svetovnih vojnah, številnih družbenih spremembah, odtisih velikih ustvarjalcev in naglem tehnološkem razvoju. Vse naštetu je brez dvoma pomembno zaznamovalo tudi razvoj Žal vse do današnjega dne.

Žale danes niso zgolj javno podjetje Mestne občine Ljubljana, niso le zavod s cvetličarsko, vrtnarsko in kamnoseško dejavnostjo, niso le upepeljevalnica in prav gotovo niso le pogrebni zavod s pokopališkimi in pogrebnimi dejavnostmi.

So pokopališče Sostro, Bizovik, Štepanja vas, Dravlje, Stožice, Polje, Šentvid, Vič, Rudnik, Črnuče, Šentjakob, Šmartno pod Šmarno goro, Janče, Prežganje, Javor, Mali Lipoglav, Šentpavel. In so Plečnikove, Nove in Stare Žale. So milijon obiskovalcev letno. So drevesa, zelenje, senca in park. So hortikultura, zgodovina in kultura.

V cvetoberu evropske dediščine

Pokopališče Žale je vključeno na seznama Združenja pomembnih evropskih pokopališč (ASCE) in Pot evropskih pokopališč (ECR). Je del kulturno-zgodovinskih spomeniških območij, z arhitekturnimi in umetniški presežki samega pokopališča kot takega in grobov z zgodovinsko vrednostjo. Žale so pomembna zapuščina slovenske kulturne dediščine in pravcati muzej na prostem. Izmed vseh 18 pokopališč, ki jih podjetje upravlja, so Žale eno najlepših in najbolj priznanih evropskih pokopališč. Poleg domačega naziva kulturnega spomenika državnega pomena, je Odbor za evropsko dediščino leta 2007 Plečnikovim Žalam – Vrtu vseh svetih – kot edinemu tovrstnemu objektu v Evropi podelil znak evropske dediščine.

V stoletni zgodovini je v podjetju prišlo do številnih in velikih sprememb, izboljšav ter prebojev, nespremenjen pa ostaja status najstarejšega in največjega panožnega podjetja v Sloveniji – podjetja, ki tudi v 21. stoletju nadaljuje svojo tradicijo pionirstva ter narekovanja trendov v panogi.

Pomembnejše moderne prelomnice

Žale so leta 2001 kot prve v Sloveniji odprle **Park zvončkov**, prostor namenjen izključno pokopavanju umrlih in mrtvorojenih otrok.

Leta 2003 je sledila **prenova poslovilne dvorane** na Kerševanovih Žalah, ki odtlej omogoča spremljanje pokojnika pri upepelitvi.

Leta 2005 so za potrebe upepeljevanja odprle še četrto peč, tokrat z napravo za ohlajevanje dimnih plinov. Leto presežkov pa še ni bilo zaključeno. Pri opravljanju pogrebov so začele uporabljati **električno vozilo**, tako za prevoz pokojnikov kot tudi ljudi, ki težko hodijo.

V pomoč uporabnikom pokopališča so za lažjo orientacijo postavile **prva informacijska panela – infomata** na pokopališčih v Sloveniji. Infomata omogočata povezavo na spletno stran podjetja in s tem dostop do iskalnika grobov ter urnika pogrebov in pošiljanje elektronskih razglednic s fotografijo obiskovalca ali Plečnikovih Žal. Omogočata tudi informiranje obiskovalcev o več kot 2.000 pomembnih pokojnikih in nagrobnih obeležjih. V ta namen infomata uporabljata podatke iz knjige Ljubljanske Žale – vodnik po pokopališču avtorice Milene Piškur.

Kot zadnjo noviteto v omenjenem letu so postavile **prvi svečemat**, ki obiskovalcem omogoča nakup raznovrstnih ekoloških sveč.

V skladu s trendom neprestanega izboljševanja so leta 2007 postavile nov mejnik na globalni ravni: **kot prvo podjetje na svetu** so ponudile možnost **internetnega prenosa pogrebne svečanosti**. Ta je prvenstveno namenjen tistim, ki se pogreba ne morejo udeležiti, s koriščenjem storitve pa lahko kljub bolezni ali službeni odsotnosti pogrebu vseeno prisostvujejo. Za inovacijo so bile nagrajene z bronastim priznanjem Gospodarske zbornice Slovenije.

Smernice informacijske tehnologije so nakazovale posodobitev spletne strani, ki so jo še v istem letu opremile s **spletnim iskalnikom grobov** – spet, **prve v Sloveniji**. Iskalnik izriše pot od najbližjega vhoda do oddelka in označi iskani grob. Načrt z vrisano potjo se lahko tudi natisne. S klikom na tretji zavihek »slavnik« se prikažejo biografski podatki o pokojniku, ki so prav tako navedeni v knjigi Ljubljanske Žale – vodnik po pokopališču avtorice Milene Piškur.

Leta 2013 sta bila ob dnevih dediščine evropskih pokopališč obiskovalcem pokopališča Žale predstavljena dva **brezplačna mobilna vodiča ARtour**: mobilni vodič Plečnikove Žale – Vrt vseh svetih ter mobilni vodič Park miru – pokopališče Žale. Slednji je bil v 2014 nadgrajen s tremi novimi tematskimi sklopi: Pisatelji in pesniki, Igralci ter Vojna grobišča. Aplikacija preko navigacijske naprave (GPS) v pametnem telefonu obiskovalcu pokaže, kje se nahaja, ter nudi ustrezno vsebino. Preko zemljevida znotraj sklopov prikaže vse pomembne točke, zlasti točke v neposredni bližini, vodi od ene točke do druge ter pri vsaki samodejno prikaže informacije v slikovni in tekstovni obliki.

Leta 2014 so Žale prve v Sloveniji vzpostavile **mobilno različico iskalnika grobov**, ki se uporablja s pomočjo pametnih telefonov. Na načrtu pokopališča se prikaže trenutna lokacija in pot od te lokacije do groba. Naprava ves čas prikazuje uporabnikovo gibanje in trenutno lokacijo ter ga pripelje do groba.

Aplikacija ARtour

Park zvončkov

Električno vozilo

Smo ponosni lastniki priznanj in certifikatov:

- Mednarodni standardi ISO 9001 za kakovost, ISO 14001 za varstvo okolja in OHSAS 18001 za varnost in zdravje pri delu
- Certifikat Družini prijazno podjetje
- Nagrada Zbornice Komunalnega gospodarstva na Gospodarski zbornici Slovenije za 100 let uspešnega delovanja
- Bronasto priznanje Gospodarske zbornice Slovenije za inovacijo internetni prenos pogrebne svečanosti
- Zaveza »učelje se podjetje«

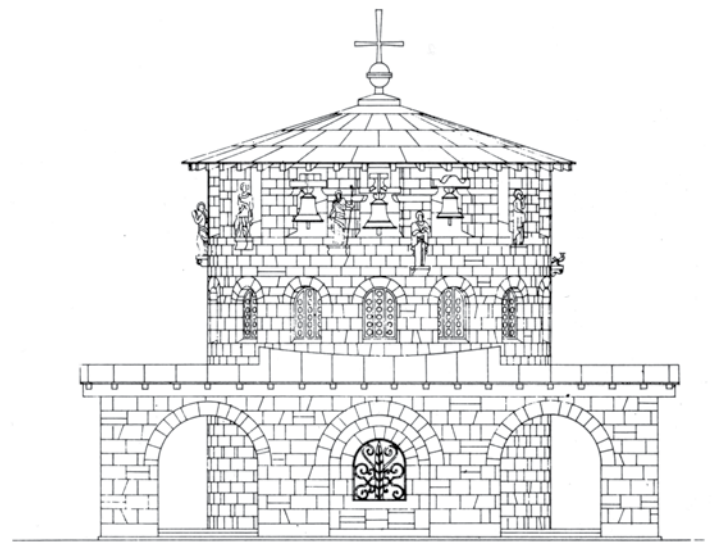
Predsednik Zbornice komunalnega gospodarstva
Janko Kramžar predaja nagrado direktorju
družbe Žale, d. o. o. mag. Robertu Martinčiču

*V*ELIKI TRIJE ARHITEKTURE
POKOPALIŠČA ŽALE

Jože Plečnik

1872–1957

Obraz na nekdanjem bankovcu za petsto tolarjev, častni meščan slovenske prestolnice, Prešernov nagrajenec in pedagog – vse prej pa še prvo ime slovenske arhitekture. Danes se po njem imenuje nagrada za dosežke pri oblikovanju slovenskega okolja, ob Praškem gradu stoji njegov doprsni kip, vse od Dunaja preko Prage pa do Ljubljane stojijo njegove arhitekturne stvaritve in urbanistične rešitve.

Plečnik je kmalu po šolanju v Gradcu in na Dunaju – tudi pod mentorstvom Otta Wagnerja – leta 1901 prav tam odprl lasten arhitekturni atelje. V vlogi profesorja se je naprej podal v Prago, kasneje še v Ljubljano, kjer je v medvojnih letih tudi sodeloval pri njenih velikopoteznih mestnih ureditvah.

Ime si je ustvaril z arhitekturnimi načrti in urbanističnimi rešitvami Tromostovja, Tržnice, Kongresnega trga, Tivolija in nabrežja Ljubljanice. Pripravil je projekt izgradnje Narodne univerzitetne knjižnice, Uršulinske gimnazije, Orlovskega stadiona za Bežigradom, cerkva in Plečnikovih Žal. V času poučevanja in delovanja v tujini je med odmevnejšimi projekti vodil prenovo praškega gradu, zgradil Cerkev Presvetega srca Jezusovega, na Dunaju pa znani stavbi Zacherlovo palačo in cerkev sv. Duha.

Plečnikove Žale

Desetletje po prvi svetovni vojni je Ljubljana želela slediti zgledom ostalih evropskih mest in reformirati tradicionalni način pokopavanja. Vzajemno z vse večjimi zahtevami po novih pokopaliških površinah je nastopil čas za prenovu, ki so jo zaupali ravno Jožetu Plečniku. Osnovno zamisel enovite večnamenske mrtvašnice je spremenil in dopolnil z idejo kompleksa Vrta vseh svetih, zasnovanega kot urejen sprehajalni park. Med najznamenitejše objekte spadajo Vhodni portal, ki simbolično ločuje mesto živih od mesta mrtvih, ter posebne mrliške kapelice, ki so bile namenjene posameznim ljubljanskim župnijam. Plečnikove Žale so edini tovrstni objekt v Evropi z znakom evropske dediščine.

Marko Mušič

1941–

Marko Mušič je slovenski arhitekt, rojen v prav taki družini – Vladimir Braco Mušič, Marjan Mušič, Marjan Mušič mlajši, Vladimir Mušič in Miklavž Mušič –, ki je na slovenskem prostoru pustila močan arhitekturni in urbanistični pečat. Leta 1966 je pod mentorstvom arhitekta Edvarda Ravnikarja diplomiral na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo ter nadaljeval z izpopolnjevanji na Danskem in v ZDA. Že leto kasneje se je na Bienalu mladih v Parizu s projektom Vila Bled predstavil širši strokovni javnosti, svoje delo pa nadaljeval z uspešno osvojenimi natečaji in arhitekturnimi stvaritvami kulturnih objektov po različnih regijah nekdanje Jugoslavije.

Je redni član Evropske, dopisni član štirih tujih, od leta 2008 podpredsednik, v letu 2014 pa je bil predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V obsežnem opusu arhitekturnih zamisli in realizacij beleži različne projekte sakralnih in izobraževalnih objektov, kulturnih središč in knjižnic, trgov in poslovno-prometnih stavb, vil, spominskih obeležij, prenovitev, spominskih parkov in pokopališč.

Mušičeve Žale

Prav Mušič je arhitekturni oče Novih Žal na osrednjem ljubljanskem pokopališču. Po vzoru antičnih elementov in v skladu z oblikovanjem predhodnika Jožeta Plečnika je realiziral idejo mesta mrtvih z osrednjimi geometrično postavljenimi grobnimi polji, ob katerih tečejo z zelenjem obraščene poti. Prav poseben sloves uživa z umetnimi griči ustvarjena parkovna površina Gaj spomina, ki je kot prvi prostor v Sloveniji namenjen raztrosu pepela umrlih:

»Obodni park, prostor za razsip pepela sem moral z nečim povzdigniti in tako ločiti od vseh drugih zelenic v mestu. Iskal sem motiv, ki bi imel silovitost sporočila, a tudi povezavo z našo deželjo in z našo kulturo. Spomnil sem se na gomile, pravadne oznake poslednjih bivališč naših najstarejših prednikov, ki so posejane po vsej Sloveniji in ki mnogim krajem dajejo imena. Te gomile, tumuli, so v pokrajini še vedno ohranjena pričevanja grobov iz davnih časov; pričevanja pokopavanja svojih bližnjih, s čimer je, kot pravijo antropologi, človek šele postal človek. Lep primer s hrasti poraslih gomil staroselcev je nedaleč od Žal za vasjo Breg na Sorškem polju. Zaobljene vzpetine v obodnem parku Žal ustvarjajo novo, umetno in sanjsko pokrajino, ki je, prav tako kot pravadne gomile, nastala s posvečenim namenom in najglobljim sporočilom. Novodobna nekropola je s tem dobila še asociacijo na prazgodovino,« pojasnjuje Marko Mušič.

Peter Kerševan

1938

*K*ot diplomant je zaključil Fakulteto za arhitekturo, kasneje je študiral umetnostno zgodovino in etnologijo, kar mu je zelo koristilo pri nadaljnjem delovanju, ki ni bilo nikdar omejeno na en sam geografski prostor. Svoje arhitekturne rešitve je udeleževal vse od Mongolije do Sibirije, Kube in Iraka, pa do afriške otoške države Sao Tome in Principe ter azijskega Nepala. Nazadnje je na mednarodni sceni sodeloval pri načrtovanju objekta v švedskem Stockholmu in muzeja na Kitajskem, sicer pa se bolj kot ne posveča objektom, ki so vezani na arhitekturno tradicijo.

Prvi projekt, s katerim se je uveljavil, je bila blagovnica v Idriji. Zanj je prejel nagrado Prešernovega sklada. Svoje znanje o arhitekturi in delovno obdobje v Iraku je združil v knjigi o arhitekturni tradiciji Iraka. Svoj pečat je pustil tudi v grafiki, je namreč avtor logotipa in grafične podobe tovarne Ciciban, hotela Histron, Ona - on in številnih drugih.

Kerševanova upepeljevalnica

Kerševan je bil od nekdaj posredno navezan na Žale. Njegov oče je bil namreč gradbeni delovodja in je v času gradnje Plečnikovih Žal zanj opravljal prav to vlogo. Leta 1976 pa se je Žal lotil tudi Peter Kerševan. Zmagal je na slovenskem natečaju za upepeljevalnico in v pičlih dveh mesecih razvil idejo objekta z upepeljevalnico, poslovnimi dvoranami, mrliškimi vežicami in upravno stavbo.

»Naš cilj je bil postaviti objekt na Žalah, ki bo dejansko neviden. To je bil ogromen program, preko 5.000 kvadratnih metrov funkcionalnih površin, skritih pod zeleno streho. To je bila prva zelena streha pri nas. Vodilna misel je bila, da zelenje iz zunanosti sega tudi v objekt. Vedno pa še v povezavi z vodo. Včasih je bila tam fontana. Iz vrha si videl, kako voda izvira iz kamna in oplaja z novim življenjem: potem, ko si preminil, iz tebe še nekaj izvira. To je bila poanta objekta. V sredi pa smo načrtovali takšno cezuro, kjer svetloba iz strehe pada v vse etaže - zaradi narave dela zaposlenih smo jim hoteli dati malo zraka in sonca. Ključna nota, tako krematorija, kot ostalih mojih objektov, pa ostaja povezava z naravo in čim manjše poseganje vanjo,« pripoveduje Peter Kerševan.